

У НОВОМЕ САДУ У СУБОТУ 24. ФЕВРУАРА 1879.

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 и. месечно. — Претплатата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту приима да разашље овај лист.

УСПОМЕНА НА ПОКОЈНОГ ПРИЈАТЕЉА.

II.

(Наставак.)

Отац покојников — бог да му душу прости — дочекао је ту велику жалост, да своме честијом јединцу сину очи заклони. Данас, кад ово нишемо, и он је, сиромах, већ преминуо. Као што рекох, био је адвокат, а последње године свога живота провео је као умировљени сенатор вароши Н. Сада. И ако је био адвокат, није свога дугог века ни једну странку пред судом заступао, бар тако је покојни Коста говорио, него је цео живот у мањим службама новосадске вароши провео, док г. 1861. није за сенатора изабран. Новосадска публика и пријатељи покојникови нију га још заборавили: та ко би и заборавио ону у својој простоти ипак занимљиву добричину. Колико смо пута иницијативом Костином с њиме невине шале забијали! Покојни Коста врло га је добро карактерисао у једном своме путопису из Цариграда, где описује, како је добио од оца писмо, које ће решити његов одлазак с морског брода и растанак са морем и морском службом и животом, па кад је прочитао писмо, а он овако ускличе: „Слатки и добри мој отац, ко да ти замери, што ти писма логична ипсу, кад су пуне љубави према сину твоме!?” — После смрти материне отац му је био и отац, и мати, и Коста је поред свега тога, што је матер јако жалио и особито је поштовао, и оца ипак са свом њежношћу детињског ерица волео.

Основне школе (по ондашњем обичају — српске и немачке) свршио је Коста у честу свога рођења, где је почeo учити и гимназију.

Нижу гимназију свршио је у Новоме Саду, јер онда у оно доба није овде било више школа. У гимназији се одликовао свагда као најбољи ђак. Овде већ приметило се, да његов поглед допире

преко школских клуба, овде се већ појавила у њему прва искра самосталности. Кад је био у четвртом разреду умре му један друг, и Коста му је говорио на опелу надгробни говор, — то је био Костић први „деби.“ Овај његов говор дошао се онда, и у ћачким круговима прибавио је Кости много уважења.

Вишу гимназију отпочео је у Винковцима, где је пети гимназијски разред свршио. То је било г. 1859—1860. Нужно је овде приметити, да је винковачка гимназија под ондашњом строгом, војјеном, граничарском управом на великим гласу била. Ђаци из винковачке гимназије могли су конкурсати са пантомима ма које аустријске гимназије. У својим мемоарима описује Коста како је у Винковцима врлозадовољно проводио... „Живот је тамо миран и пријатан... она ме је година прошла као сан, кога се и сада врло радо сећам... Но и осим тога је ово мило местанце важно по мене: ту се у мени породила мисао, да на море одем.“ То су сопствене речи Костиће.

Из Винковаца оде у Пешт. То је била бурна година 1861. Јавно кретање у Угарској није остало без уплива и на српску омладину, што се у Пешти учила. И српска омладина покренула се онда из мртвиле, а тај покрет нашао је себи израза у добровољним позоришним представама, што су их српски ђаци оне године под руководењем секретара „Матице Српске“, А. Хаџића у Будиму, у Станковићевој башти давали у корист нашем народном позоришту. У томе друштву учествовао је и Коста Трифковић, не као глумац и приказивач, него као члан малог позоришног оркестра, — јер Коста је био музикалан. Овоме оркестру, који се свега из шест

чланова састојао, био је капелник Нико Максимовић, садашњи саборски посланик. То је ето друго истицање Костино у ваншколском раду и животу!

Из Пеште је свршетком школске године до-

шао још оцу у походе са сталном намером, да прекине гимназију и да оде у наутику (морнарску школу).

Ово је сада нов период у Костином животу!

ЖИСТИЋИ

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Максим Црнојевић.“ Трагедија у 5 чинова, с певањем, написао др. Лаза Костић, за позорницу удесно А. Хаџић, музика од А. Максимовића.) Приказана у суботу 17. фебруара о. г.

Драмско се песништво појавило и развило онда, кад је епско и лирско већ узело на се јасне и сталне облике. Оно је тријумф песништва; јер спаја у себи и спољашње догађаје епске и унутрашње осећање лирске појезије. Најглавније пак, битност драмина, њено је згро, јест радња, која извире из унутрашњости, из особености карактера. Радња је тако важна ствар, да је та струка песништва од ње и примила име: грчка реч *δρᾶμα* значи српски радња. Али се радња не сме развијати просто, без никакве сметње. У њоји мора бити борбе између две противности, и радња је замашница, што су замашније и противности. Стога је и драма од великог, моралног значаја. Јунак, који стоји у опреци с моралним редом у свету, мора пасти. Ми га можемо жалити, јер је можда побудио у нама саучешћа, али смо иако задовољни, јер га је надвладала неизгрешност мораја.

Драмско се песништво дели на три врсте: на трагедију, на комедију и на тако звану глуму.

У првом реду занима нас сад трагедија. Шта и ко може бити предмет трагедији? На сваки начин онакав догађај и онаква личност, који стоје над обичним, свакидашњим животарењем, који занимају и шири круг, дакле и највише историјске личност у свези са историјским догађајем. Ако ли пак није историјски факт, то мора бити ипак предмет могућа и, јер иначе губи од своје узвишености. Личност пак мора стајати у опреци са редом и установом, са обичајима и моралним стајем на свету — иначе се и не би истакла, иначе и не би дошло до борбе. Али јунак мора пасти, јер установе и моралан ред морају имати своје сатисфакције.

Драма, па и трагедија, ствара се на два начина. Јунак је или активан, т. ј. у првој половини драме влада он; он најредује, он дела, он хоће, он проузрокује дакле и реакцију с друге стране, и на њега се у главном сруше доследности, он подлегне катастрофи. Или је јунак пасиван, т. ј. одмах у почетку у таквим околностима, таквог строја, да спољашње силе могу утицати на њега. Те силе раде, те га воде и гоне до врхунца, са којег се јунак, у страсном нагону, до катастрофе сурва.

У „Максиму Црнојевићу“ имамо оба јунака. Први је Иво, други Максим. Иво има сву нашу симпатију, јер он ради, он хоће; Максим пак трип, на њега утичу спољашње

силе. А то је и једна мана, што није главна ствар спојена у једном јунаку, већ је носе двоје, сваки на свој начин.

Што се пак тиче дикције, лирских момената, карактера, полета — у опште, генија у њоји, то не уступа места можда никаквим узор-трагедијама,

Каква ли миља нема у карактеру Анђелије? Какве ли чедности, какве ли љубави? Али нам је тим занимљивија, што јој постанак љубави омотаја тајanstvena чаролија: талијанска тиха ноћ, мрачни ходник, јуначка појава, лепота — све на мање, све у једном тренутку. Она га љуби, ма да лежи на њему сумња, с је оп убио брата њеног:

„И опет је све једно, те једно:

У брату ми је Максим погин'о,

А у Максиму жив је још и брат!“

Па како јој голема појава мора буди и шири помисао на Максима, на љубав њену:

„Еј, море, море, ти божанствено!

Дубока мисли створитељска ти!

Што ми се тако збљски клањају

Седоглави ти силни волови?

Од Максима да љ' носе поруке?

Ил' у развлаку сваком дубоком

Оседели им већа доносе

Све нова и нова ми питања,

Ил' сумње зар све нове и нове?“

Па у песми, у певању, кад у њоји отму мања бујни осећаји и тајна слутња:

„Ал' да вам спустим на плећа гојна

Тугу, кад драга изгуби војна,

Тај терет не би пренести преган,

Сви би к'о јањци морем полегли,

Туга би моја у море нала;

Ал' би и мене собом одзвала!“

А силине жеље, милокрвне усномене, љубав, страст, зар не извиру на начин, који је можда јединствен у тој струци:

„Би љ' познала? Еј, слепи јадниче,

Не познајеш познавања још ти!

Би љ' познала? Та познају и вал,

Што с'оне стране мора долази,

На брегу да' љ' је шетањива срео,

И да' љ' је Максим видио га мој,

Ох, познају и траг, што остави

На воденом огледалу му лик!“

Зар се даје силине рећи, зар се дају узвишене тумачити воловити осећаји, што их гаји лена Анђелија?!

У трећем чину пак, у појави првој, кад на тренутак излази дуждева њи, сад већ снажа прилогорска, из трема, где се певају песме сватовске, да на тренутак буде сама, да себи разјасни чудну слутњу, неизвесну зебњу, да сије у једно чедну прошлост и чудновату садашност, да даде себи рачуна о појави у своме срцу — како ли јој теку речи! Она не зна за грозну обмахну, што жарким срцем њеним почини иенојмљива сујета, она је не зна, али је слути, и слутњу своју изражава речма:

„Промен' ми се чудном променом:
То исто сунце, аз' је други зрак,
Те исте очи, иста уста та,
Аз' онај поглед камо милостив,
Што немилице душу сажиме,
Навлађујућ' је с нова пољупцем!
Тог нема вишег — нема, — прође све!
Зар тако муган дал? Ох, Максиме!“

Запста, девојка таква, вредна је сукоба између Максима и Милоша, вредна је големе борбе, што је боре за њу и обратима два!

Ох, па та иста мома, кад види да је преварена, да се усудили срцем њеним запрати грозну шалу, сатрти свет, што га је себи тако ружничасто насликала; ох, ала уме да каже, што јој лежи на сломљеном срдаччу, кад пред собом види убијена војна, убијена од оне црне хранаве авети:

„На шта? Још питаши отпадничче црв?
На шта? Још пита вучији ти бес?
...
Не могу већ поднети света тог!
Мртвца мрзим, живе презирим,
Шат још и мени лепши сване дан,
Да с ума снесе црни овај сан!“

Жена ће оправити и ниверство и трепутну заблуду војна свога, али превару и обмахну, па још намерну и израчупашу — никад.

Анђелија, као што је наведосмо, као што је створи песник, беше губица Ленка Хаџићева и појавом и приказом. Речи, нагласак и кретања беху у складију хармонији — с наше јој стране честитамо свесрдно на уметничком успеху.

Друга симпатична особа у трагедији тој, слична Меркуцију у „Ромеу и Јулији“, јест Црногорац Радоје. Заста, сретна замисао песника, створити „Радоја“. Какве ли нам истине не говори одмах чим ступи:

„Тако ти је то, кад се латиш Латина! Погледај на поље, сама вода, погледај унутра, сам увода; никде цвета, никде поштена човека! Од како сам ван Црне Горе, не видех зелена листа, не видех ведра лица!“

А какво ли лукавство не падаје речма:

„Да знаш измамит', к'о што рећи знаш!“
што их говори дуждевој ћерци, радозналој Анђелији.

Занста, пријатна гласника, чила мозика! Као да је написан „Радоје“ за г. Добриновића, тако му доликује, тако му иде од руке приказ те скроз и скроз симпатичне особе.

Као узвишен моралан стуб, као светиња, стоји пред нама класична Јевросима, жена и мати. Песник је морао дубоко поштовати мајку своју, кад је могао све оне непогрешне жице ујлести у разрипено осећање максимове мајке:

„Еј, Максиме, еј, сине једини!

У теби ми је мој васцепи свет,

И рај и пак'о, оба успоред!“

У болу има пакла, у радости раја, у сину све и сва:

„Та хоћу, храно, оставију те,

Ал' сузе моје никад, никада!

Бар да се Максим сузом претвори,

Ја онда никад не бих плакала,

Да Максима из себе не пустим;

Ал' сад ме тако свака суза тре,

К'о канде се за сваком сузицом

По један Максим када од срца.“

Тако може говорити само мати, нико други на свету, нико. Само материјско срце може осећати тако, само је оно кадро сносити титански бол — светиња је мати; мати је једини идеал, који се постиже.

Па како љуби, како ли поштује мужа свога, плаховитог Иву:

„Ха! Шта? Је ј' срце то ил' није? — Јест! —

Ил' он, — ил' срце? Ил' срце, ил' он!

...
И он и срце, и срце и он!“

Зар је чудо онда? Зар се могло друкче и дододити? Зар није баш морало бити тако, као што се забило? Кад јој се у понор сруше најмилији идеали, кад пропадне једино, што је везује за свет, чега ради и даље дише — зар није морала доћи до најужаснијег стања, што је човек може доживити? Јевросима мораде изгубити памет, то је чиста доследност карактера њеног, и да није полуудила, изневерила би себе саму, и женско и материјско срце своје. Ујас!

Све те фазе, од мајке, што пати, од жене, што љуби, до последњег трагичног момента, у коме јој — у лудилу — ипак изби мати на површину: све је то грађа Драгиња Ружићка на класичан начин приказала; она имајаше уметнички тријумф.

* (Сахер Мазох). Управитељ нашег позоришта А. Хаџић телеграфисао је после представе „Наших робова“ писцу, па му је честитao на сјајном успеху, што му је комад имао. Сахер Мазох, — који је напето управитељу, кад се с њим у Грачу упознао, драговољно и с највећом готовошћу дао дозволу, да му се може комад „Наши робови“ на нашој позорници представљати, не тражећи за то никакве награде, — одговорио је одмах ово: „Градац 28. фебруара 1879.

Високопонтиковани господине управитељу,

Примите моју најсрдачнију захвалност на вашем милом ми телеграму, који ми је поћас јавио успех мага комада и који ми је прибавио велику радост. Изјавите, молим Вас, моју најусрдију хвалу и свима приказивачима, који су својом ваљаном игром сигурно много доприноели, да се мој комад допадне, хвала и духовитом превеђачу, хвала и по племену сродној ми српској публици, која је малорускога песника тако лепо, тако срдично примила.

Јако ћете ме обрадовати, ако ми пошљете и позоришну објаву. Уједно вас молим, да примите на успомену моју слику, иртану у нашем народном оделу, и слику моје жене у малоруској кацаџаџи.

С особитим високопонтиковањем

Сахер Мазох, с р.“

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

29. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТИЛАТИ 20.

У НОВОМЕ САДУ У СУБОТУ 24. ФЕБРУАРА 1879.

Први пут:

ФРИЦЕ ФИРЕ

Шала у 1. чину, написао Коста Ристић.

О С О В Е:

Спасићка	.	.	.	J. Поповићева.
Ленка	ј	њене кћери	.	L. Хадићева.
Аница, дете	.	.	.	M. Максимовићева.
Младен Рајковић	.	.	.	Добриновић.

Збива се у Новоме Саду.

Пре тога

По други пут:

СОЦИЈАЛНЕ ДЕМОКРАТЕ.

Шаљива игра у 3 чина. По Гирнтовој новели: „Die Socialdemokraten,” написао Коста Ристић.

О С О В Е:

Професор Фогт	.	.	.	Марковић.
Сида, жена му	.	.	.	Л. Хадићева.
Олга, сицина сестра	.	.	.	М. Рајковићка.
Удовица Хене	.	.	.	Д. Ружићка.
Шел, полицијни саветник	.	.	.	Зорић.
Кегл, порезник у миру	.	.	.	Рајковић.
Рекс	ј	живописци	.	Ружић.
Вајсенборн	.	.	.	Добриновић.
Луј, послужитељ у гостионици	.	.	.	Ћирић.

Збива се у гостионици, у брдовитом пределу крај језера.

У недељу 25. фебруара с новом поделом улога први пут: „Вампир и чизмар.“ Позоришна игра у 3 чина, с певањем, написао Ј. Сигети, за српску позорницу удесио Ј. Ђорђевић.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.